

❖ **הערות על פרק ג**

1. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צב עמוד א

ואכרה לי בחמשה עשר כסף א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר +בראשית נ' + בקברי אשר כריתי לי בחמשה עשר זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים כסף אלו צדיקים וכן הוא אומר +משלי ז' + צרור הכסף לקח בידו חומר שעורים ולתת שעורים אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם

2. מלבים הושע ג:א

ובזה צייר שני ענינים, (א) שלא קנה אותה לאשה שכתובת האשה חמשים כסף כמהר הבתולות רק קנה אותה כמו שקונים שפחה שמחירה היא שלשים כסף, כמ"ש אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן, וכן מחיר האשה וערכה מבת עשרים עד ששים שנה היא שלשים שקלים כמבואר בפי ערכין, (ב) צייר שגם לא נתן בעד כל השלשים שקלים רק החצי שהם ט"ו שקלים, כי בא הציור שאינה מיוחדת לו לבדו כי היא מנאפת ולכן לא נתן רק חצי שויה

3. אברבנאל הושע ג

ואשר נראה לי בזה היא שהקדוש ברוך הוא צוה להושע הנביא על שתיים נשים זונות האחת היא שזכר למעלה בתחיל' הנבואה קח לו אשת זנונים והשני היא אשר זכר פה לו אהב אשה אהובת רע ומנאפת ושאר ענין ב' הנבואות א' לא כפי המשל ולא כפי הנמשל כי בראשונה צוה לנביא שיקחה לו לאשה בלקוחין כמו שנאמר לו קח לו אשת זנונים והשנית לא צוה שישאת ויקחנה לאשה אלא שיאהבה ולכן לא שייך בה כסף כתובה ולא מאכל שעורים כמנחת הסוסה כדברי הראב"ע וכן בענין הנמשל הראשונה היתה רומזת לחרבן ישראל וענשם

❖ **פרק ד: א-ג**

4. רד"ק הושע פרק ד פסוק א

(א) שמעו דבר ה' - עתה שב לדברי תוכחה לאותו הדור:

עם יושבי הארץ - יושבי ארץ ישראל דין לי עמהם כי בתנאי נתתי להם את הארץ שיעשו בו צדקה ומשפט ובה התנתי להם שיהיו עיני בה מראשי השנה ועד אחרית שנה וכיון שהם עושים בהפך אלה וכחש וגו' אף אני אעשה עמהם בהפך מה שהבטחתי והסתרתני פני מהם ותאבל הארץ ואמלל כל יושב בה כי אין אמת, וכן אמר ירמיה הנביא ואם יש עושה משפט וצדקה ואסלח לה ואמר דוד נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, וצדיקים היו בהם אבל מעטים והיו נחבאים מפני הרוב שהיו רשעים כמו שפירש בספר ירמיהו:

אין אמת - אין עושה אמת ואין מדבר אמת:

ואין חסד - כל שכן שאין חסד כי חסד הוא יתרון הטובה יותר על הראוי ומי שאינו עושה האמת והמשפט כ"ש שלא יעשה חסד וכן לא ימד ולא יספר כמו שפירשנו:

ואין דעת אלהים בארץ - לעשות משפט וצדקה, כמו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו, דן דין עני ואביון אז טוב לו, הלא היא הדעת אותי נאם ה', או יהיה פירוש דעת אלהים החקירה בידיעת אלהות וי"ת ולית דמהלכין בדחלת' וגו':

5. אלשיך על הושע פרק ד פסוק א

(א) שמעו דבר ה' בני ישראל וכו'. הנה אמרו רז"ל בב"ר, שבשעה שבא הקדוש ברוך הוא לברא את האדם היה שלא ברצון מלאכי השרת, וגם אמרו כי המלאכים עצמם נעשו כתות וחתות וחבורות חבורות, מהם אומרים יברא ומהם אומרים אל יברא, חסד אומר יברא שכולו מלא חסדים, אמת אומר אל יברא שכולו מלא שקרים, צדק אומר יברא שכולו מלא צדקות, שלום אומר אל יברא שכולו מלא קטטות, מה עשה הקדוש ברוך הוא השליך אמת ארצה, ומפורש אצלנו, שהוא שנתן התורה שנקראת אמת ארצה, שמה שפוגמים בדבר שקר מתקנים בעסק תורת אמת, נמצא כי מהד' כיתין השלשה עם ישראל:

ונבא אל הענין, אומר הנביא הנה בתחלה היה ריב לה' עם המלאכים מפני יושבי הארץ ועתה נהפך, כי אדרבה ריב לה' עם יושבי הארץ אשר ברא נגד רצון המלאכים, והנה כי אין אמת שכולו מלא שקרים ואין חסד, נמצאו מהארבעה כיתין השלשה נגד ישראל, כי מלבד השלום גם חסד ואמת אין אתם, ושמה תאמרו, הלא שקולים הם כי במקום אמת נתתי להם תורת אמת ארצה, לזה אמר מי יתן והיו עוסקים בדעת התורה, אך הנה אין דעת אלקים אשר היא התורה בארץ.

6. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף יג עמוד א

כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן, אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן: וקשין לעולם יותר מדור המבול, שנאמר: אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו. מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף: מולדין בנין מנשי חבריהון - חובין על חובין מוסיפין, וכתוב: על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו וגו', ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים, שנאמר: מכל אשר בחרבה מות, ולא דגים שבים, ואילו הכא אפילו דגים שבים.

7. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב (ה' יעניש הצדיקים עם הרשעים)

אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: סח לי זקן אחד מאנשי ירושלים, בבקעה זו הרג נבזראדן רב טבחים מאתים ואחת עשרה רבוא, ובירושלים הרג תשעים וארבע רבוא על אבן אחת, עד שהלך דמן ונגע בדמו של זכריה, לקיים מה שנאמר: ודמים בדמים נגעו. אשכחיה לדמיה דזכריה דהוה קא מרתח וסליק, אמר: מאי האי? אמרו ליה: דם זבחים דאשתפוך. אייתי דמי ולא אידמו, אמר להו: אי אמריתו לי - מוטב, ואי לאו - מסריקנא לבשרייכו במסרקי דפרזלי. אמרי ליה: מאי נימא לך, נבייא הוה בן דהוה קא מוכח לך במילי דשמיא, קמינן עילויה וקטלינן ליה, והא כמה שנין דלא קא נייח דמיה. אמר להו: אנא מפייסנא ליה. אייתי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה קטל עילויה ולא נח, בחורים ובתולות קטל עילויה ולא נח, אייתי תינוקות של בית רבן קטל עילויה ולא נח, א"ל: זכריה, זכריה, טובים שבהן איבדתים, ניחא לך דאבדינהו לכולהו? כדאמר ליה הכי נח. בההיא שעתא הרהר תשובה בדעתיה, אמר: ומה אם על נפש אחת - כך, ההוא גברא דקטל כל הני נשמתא - על אחת כמה וכמה! ערק אזל שדר שטר פרטתא בביתיה ואגיייר

8. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף לח עמוד ב

ת"ר: שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה, אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם כולו נודעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקא, וכאן נאמר לא ינקה. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו, שנאמר: אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר: ומבשרך לא תתעלם. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם כולו, שנאמר: אלה וכחש.

9. רש"י הושע פרק ד פסוק ב
ודמים בדמים נגעו - חובין על חובין מוסיפין ולפי משמעו פרצו הגדר והרבו שפיכות דמים עד נגע דם הרוג זה בדם חבירו :

10. רד"ק הושע פרק ד פסוק ב
(ב) אלה וכחש - עוד יעשו שישבעו בשמי לשקר זהו אלה וכחש, ופי' רב סעדיה אלה שנכנסו באלות הברית, והוא אמרו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה והם עושים אותם, וכחש ועוד מכחשים באל אשר קבלו עליהם לאלהים :

11. מלבי"ם הושע פרק ד פסוק ב
(ב) אלה וכחש. שנשבעים בשם ה' לשקר ומכחישים מציאות ה' והשגחתו, וזה הפך מן דעת אלהים, ורצוח וגנוב ונאוף שזה ההפך של אמת וחסד, ונגד חמשה דברות הראשונות שרובם מצות שבין אדם למקום אמר אלה וכחש, אלה הפך לא תשא וכחש הפך של אנכי ולא יהיה לך ומצות שבת שבאו ליסד אמונת מציאות ה' ואחדותו והשגחתו הפרטית, ורצוח וגנוב ונאוף הם הפך חמשה דברות השניים, פרצו ר"ל ועברות אלה נפרצו מאד עד שדמים בדמים נגעו מרוב הרצח, וזה הריב שיש לה' עם יושבי הארץ, ובכל זה אין לשום איש להתערב בריב הזה לריב ולהוכיח בשביל ה', רק :

12. רד"ק הושע פרק ד פסוק ג
(ג) על כן תאבל הארץ - תחריב ותשחית ארץ ישראל :

ד-ט תוכחה למנהיגים

רד"ק הושע פרק ד

ועמד כמריבי כהן - כ"ף כמריבי לאמת הדבר כמו כ"ף השבעה לי כיום, כמשיגי גבול, והדומים להם, אמר הכהן היה לו להורות ולהריב ולהוכיח העם כמו שאמר יורו משפטך ליעקב, ובאת אל הכהן, ובזמן הזה העם מריבים את הכהן כי לא די שלא יקבלו תוכחתו אלא הם מריבים ומוכיחים אותו על דרך שאומרו /שאמרו/ דור ששופט שופטיו, או פירוש כי הכהן רע כמוהם, ואם הוא מוכיחם הם גם כן יוכיחו אותו, ויש מפרשים כהן כעדת קרח שערערו והריבו על הכהונה וי"ת ברם על דאמרין וגו' :
וכשל גם נביא עמד לילה - נביא השקר המתעה אותך ישל עמך כמו האדם נכשל בלילה בחשיכה, וכן ת"י :
(ח) חטאת עמי יאכלו - אינם כהנים כי אם לאכול חטאת ואשם שמביאים העם לא להורות את התורה והדרך הישרה :
ואל עונם ישאו נפשו - אל עון העם ישאו הכהנים כל אחד נפשו אומרים מתי יחטאו ויביאו חטאת ואשם ונאכלם וזהו כענין ואליו הוא נושא את נפשו וי"ת כהניא פסו למיכל וגו', ויש לפרש חטאת עמי יאכלו כענין בני עלי הם אוכלים החטאת קודם זריקת הדם והקטרת האימורים וכשאומרים להם הבעלים מה זה שאתם עושים :
אל עונם ישאו נפשם - אומרים להם אל תחושו כי עונכם על נפשינו כי אכילתינו גם כן כפרה והם טועים כי כשאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים זהו כשאכילתם כתורה אחר זריקת דם והקטרת אימורים :
(ט) והיה כעם ככהן - אלה כפי הדמיון על דרך הקצרה, ופירוש העם ככהן והכהן כעם, וכן דרך מקרא כי כמוד כפרעה, כמלוא כלוה והדומים להם, והענין כמו שהם שוים העם והכהן בעון כן יהיו שוים בעונש :
ופקדתי עליו דרכי - על כל אחד מהם וי"ת ויהי כמו דאשוי וגו' :

13. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ע עמוד ב

אמר אביי : כולחו יתבן בשורא דבנהרדעא. ופליגא דרבי אלעזר, דאמר ר' אלעזר : אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו, שנא' : ועמד כמריבי כהן..

14. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

אמר רב הונא : באושא התקינו : אב בית דין שסרח - אין מנדין אותו, אלא אומר לו : הכבד ושב בביתך. חזר וסרח - מנדין אותו, מפני חילול השם. ופליגא דריש לקיש. דאמר ריש לקיש : תלמיד חכם שסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא, שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמד לילה - כסהו כלילה.

15. תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד ב

רבי אלעזר : כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני. רבי אבהו אמר : מורידין אותו מגדולתו, שנאמר כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי.

שאר הפרק

16. משלי פרק לא

(ד) אֶל לְמַלְכִים | לְמוֹאֵל אֶל לְמַלְכִים שְׁתוּיִין וְלְרוֹזְנִים אוּ אֵי שֶׁבֶר : (ה) פְּרִישְׁתָּהּ וְיִשְׁפַח מִחֶקֶק וְיִשְׁנֶה דָוִד פֶּלֶגְנִי'עֲנִי :
(ו) תְּנוּשֶׁבֶר לְאוֹבֵד זַיִן לְמַרְי נֶפֶשׁ : (ז) יִשְׁתָּהּ וְיִשְׁפַח רִישׁוֹ וְעִמְלוֹ לֹא יִזְכָּרְעוֹד :

17. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נב עמוד ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן : יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה, ומעיד עליו לעולם הבא. שנאמר מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון, שכן באטב"ח של רבי חייא קורין לסהדה מנון. רב הונא רמי : כתיב כי רוח זנונים התעה וכתוב בקרבם ! - בתחילה התעם, ולבסוף בקרבם. אמר רבא : בתחילה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש, שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לאורח, וכתוב ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו.

18. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מז עמוד א-ב

משרבו המנאפים - פסקו המים המרים, ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן, שנאמר : לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'. ת"ר : ונקה האיש מעון, בזמן שהאיש מנוקה מעון - המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון - אין המים בודקין את אשתו, ואומר : לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו'. מאי ואומר? וכי תימא, עון דידיה אין, דבניה ודבנתיה לא, תא שמע : לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה ; וכי תימא, עון אשת איש אין, עון דפנויה לא, ת"ש : כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו'. מאי ועם לא יבין ילבט? אמר רבי אלעזר, אמר להם נביא לישראל : אם אתם מקפידין על עצמכם - מים בודקין נשותיכם, ואם לאו - אין המים בודקין נשותיכם.